

Asterii Sophistae, Commentariorum in Psalmos quae supersunt. Accedunt aliquot homiliae anonymae. Edidit Marsell Richard. Osloae, 1956, 8°, σσ. XXXIV+273 (Symbolae Osloenses fasc. supplet. XVI).

Ὁ καθηγητὴς abbé M. Richard, γνωστὸς διὰ τὰς παλαιογραφικὰς καὶ πατρολογικὰς του μελέτας ἔδωκε τὰ Ὑπομνήματα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Ἀστερίου τοῦ Σοφιστοῦ (δ' αἰ.), ἧτοι 31 ὀμιλίαι καὶ 27 ἀποσπάσματα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἐκ τῶν σειρῶν, εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν. Ἐν ἀρχῇ ἡ εἰσαγωγή διδάσκει περὶ τῆς χει/φου παραδόσεως καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κειμένου τῶν ὀμιλιῶν καὶ τῶν σειρῶν, καὶ τῶν τῆς παρουσίας ἔκδόσεως κ.ἀ. ζητημάτων. Ἔπεται τὸ κείμενον εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν.

Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου ἐσημείωσα προχείρως τὰ ἕξις παροράματα: σ. 13, στ. 20 *φονεῖς γράφε φονεῖς*, 14,15 *ἄδελφε > ἀδελφέ*, 17,9 *ὀδοιπόρου > ὀδοιπόρου*, 23,1,3,4 *θλίψιν > θλίψιν*, 37,26 *οὐχ' ἑαυτῷ > οὐχ ἑαυτῷ*, 41,22 *χαριεντῶς > χαριέντως*, 79,13 *ἀκροῶται > ἀκροαταί*, 81,22 *θύμῳ σου > θυμῷ σου*, 44,11 *παθόμεθα > πειθόμεθα*, 93,23 *τοσοῦτῳ > τοσοῦτῳ* 93 test., *Eccli.* 9,10 > *Sir.* 9,10, 118,19-20 *ἀμήτω, τρυγῆτω > ἀμητῷ, τρυγητῷ*, 120,9 *Γαλαταῖς > Γαλάταις*.

Ἀναζητεῖται εἰς γραμματικὸς γλωσσικὸς πίναξ, διότι πάρα πολλαὶ λέξεις καὶ συντάξεις ἀξιοσημείωτοι: Προβλ. *λιθόφνηχοι, ἀμμογενεῖς, ὀργιλόφρονες* 30,25· *μισοκύριος, φιλοδέσποτος* 38,9· *συμβολαιογράφων* 45,21· *τόμον χάριτον* 46,1· *χαρτοφέλαξ* 48,17, *ἐκυριολόγει* 52,26· *ἐγειραν* (= ἠγειραν) 75,23· *νωτοφοροῦσα* (θάλασσα) 116,17· *τὰς ἐπληθύνους ᾧδὰς* 118,11· *ἐχαρακώθη, ἐδισκαφήθη* (ἡ ἄμπελος) 119,11-12· *ληνοβατεῖν* 123,20· *ὑποχάρτωσις* 234,4· *ἀσητόβρωτος* 241,6.

Καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως, ῥητορικῆς κατασκευῆς τοῦ λόγου καὶ εἰδήσεων ἀφορωσῶν εἰς τὸν βίον τῶν συγχρόνων τοῦ Ἀστερίου, καὶ παρομιγιῶν, ὁ ῥήτωρ εἶναι ἀξιοσημείωτος. Προβλ.: « *Τὸ μὲν ἱμάτιον παλαιούμενον διαφθείρεται, ὁ δὲ παλαιὸς φίλος ὄσω παλαιοῦται, τοσοῦτῳ πλέον ὀφείλει εἶναι δοκιμώτερος* », 93,22-24. « *Ἴνα τί λαγνείας χειρόγραφον ποιεῖς σου τὸ πρόσωπον;* », 32,20-21. « *Ὡς τὸν οἰκέτην δουλοῖ ὁ χάριτης, οὕτω τὴν ἐταιριζομένην δουλοῖ τὰ νύμματα!* », 33,2-3. « *Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς γραμματείοις καὶ τοῖς προικώοις καὶ ταῖς διαθήκαις ἄνω μὲν γράφεται πᾶσα ἡ διήγησις, εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ συγγράματος αὐτὸς ὑπογράφει ὁ κύριος τοῦ πράγματος, καὶ οὐδὲν ὀφελος ὄλω τῷ χάριτη καὶ τῷ γραμματίῳ, ἐὰν μὴ ὁ κύριος τοῦ πράγματος εἰς τὸ τέλος ὑπογράψῃ* » 45,16 ἕξ. « *Οὐδέποτε κληρονόμος διαθήκην λαμβάνει ζῶντος τοῦ διατιθεμένου* » 48,14. « *Πολλάκις γὰρ μὴ λαλῶν ἀναγινώσκει ὁ ἄρχων, καὶ ὀρθῶ τὸν χάριτην ὡς ἰκέτην καὶ τὰς ἐγγρά-*

φους φωνάς ὡς ἐλεινάς ἰκεσίας...» 52,3 ἔξ. «*Ἐν ὕμνοις, ἵνα οἱ θρηνοὶ τοῖς ἀμαρτήσασι καὶ μετανοήσασιν εἰς ὕμνους μετέλθωσιν... οὕτω πάλιν οἱ τῶν μετανοησάντων θρηνοὶ εἰς ὕμνους μεταβάλλονται*» 85,11-16. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι καὶ οἱ χαιρετισμοί, δι' ὧν καταλήγει ἡ ὀγδόη ὁμιλία: «*Χαίρετε. Ὑμεῖς χαίρετε. Ἰουδαῖοι γὰρ κόπτονται. Ὑμεῖς χαίρετε· ἡ γὰρ κουστωδία τετάρακται. Ὑμεῖς χαίρετε· οἱ γὰρ τὸν τάφον τηροῦντες, τὴν ἐνθήκην μὴ ἔχοντες ὀλοφύρονται...*» 68,8.

Ἴδου δείγματα ρητορικοῦ ὕφους: «*Εὐφραίνου, ὦ ἐκκλησία νύμφη· ἡ γὰρ τοῦ νυμφίου ἀνάστασις ἀνέστησέ σε, χαμαὶ κειμένην καὶ πατουμένην. Οὐκέτι βωμοὶ δαιμόνων τὰ σὰ τέκνα μερίζονται, ἀλλὰ ναοὶ Χριστοῦ τοὺς νεοφωτίστους ἐναγκαλίζονται. Οὐκέτι εἰδωλεῖα τυραννοῦσιν, ἀλλὰ θυσιαστήρια Χριστοῦ βασιλεύουσιν. Οὐκέτι αὐλοὶ τῆ χρυσῆ εἰκόνι προσκυνεῖν ἀναγκάζουσιν, ἀλλὰ ψαλμοὶ τῷ θεῷ προσκυνεῖν διδάσκουσιν. Οὐκέτι πόδες πόρνης ὀρχοῦνται Ἰωάννου θάνατον, ἀλλὰ πόδες ἐκκλησίας πατοῦσι θάνατον. Ἐπαύσαντο αἱ ἀποστασίαι καὶ ἤκμασαν αἱ γονυκλισίαι· ἤρχησαν αἱ τραγωδίαι καὶ ἤνθησαν αἱ ψαλμοδίαι...» 76,6 ἔξ. Ἄλλο: «*ᾠ νύξ, ἡμέρας λαμπροτέρα· ὦ νύξ, ἡλίου φαιδροτέρα· ὦ νύξ, χιόνος λευκοτέρα· ὦ νύξ, ἀστραπῆς φαινοτέρα· ὦ νύξ, λαμπάδων διαυγεστέρα· ὦ νύξ, παραδείσου τερπνοτέρα· ὦ νύξ, σκότους ἀπηλλαγμένη· ὦ νύξ, φωτὸς πεπληρωμένη, ὦ νύξ, ἡ τὸν ὕπνον διώκουσα· ὦ νύξ, ἡ ἀγρυπνεῖν μετ' ἀγγέλων διδάσκουσα· ὦ νύξ, φοβερὰ τοῖς δαίμοσιν· ὦ νύξ, ἐνιαυτοῦ ἐπιθυμία· ὦ νύξ, νυμφαγωγὸς τῆς ἐκκλησίας· ὦ νύξ, ἡ τῶν νεοφωτίστων μήτηρ· ὦ νύξ, ἐν ἧ νυστάξας ὁ διάβολος γεγύμνεται· ὦ νύξ, ἐν ἧ ὁ κληρονόμος εἰς τὴν κληρονομίαν τὴν κληρονόμον εἰσήγαγεν*» 77,10-18. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ *ἐλληνικὴ αὐτὴ ρητορικὴ* ἐπηρεάσεν ἀμεσῶτατα τὴν *ἐλληνικὴν ὁμολογιακὴν* (πρβλ. Ἀκάθιστον, ἢ ὕμνους Ρωμανοῦ Μελωδοῦ) περισσότερο οἰασθῆποτε *συριακῆς*, ὡς νομίζεται, λογοτεχνίας.*

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Κωνσταντίνου Ἰ. Ἀμάντου, ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἔκδοσις δευτέρα, Ἀθήναι 1953-1957 (Ὄργανισμὸς Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων, τ. Α', σ. 476 καὶ Β', σ. 405.

Ἡ ἱστορία τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ οὐδέποτε εἶχε παύσει νὰ ἐλκίη τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἑλληνος τῶν σκοτεινῶν ἀκόμη χρόνων τῆς τουρκικῆς δουλείας καὶ νὰ συγκινῆ τὸ Πανελλήνιον. Αἱ παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ